

EKSPERTYZA KONSERWATORSKA ORAZ PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

dotyczące

PIERWOTNEJ STOLARKI OKIENNEJ **Szkoły Podstawowej nr 1, ul. Zamkowa 26 w Ornece** **w budynku dawnej szkoły dla chłopców.**

WYKONAWCA:

PRACOWNIA ARTER
SYLWIA HLIWIADCZYN

Autorzy dokumentacji konserwatorskiej:

Sylwia Hliwiadczyń, Mariusz Grunwald

MORĄG, czerwiec 2019

D O K U M E N T A C J A   C H R O N I O N A   P R A W E M   A U T O R S K I M

1.0.	KARTA IDENTYFIKACJI ZABYTKU I DOKUMENTACJI
2.0.	HISTORIA OBIEKTU
3.0.	OPIS FORMALY I KLASYFIKACJA STOLARKI OKIENNEJ
4.0.	STAN ZACHOWANIA STOLARKI OKIENNEJ
5.0.	PODSUMOWANIE
6.0.	WYTYCZNE I PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1.0. KARTA IDENTYFIKACJI ZABYTKU I DOKUMENTACJI

NR REJESTRU ZABYTKÓW: A-190, na wniosek z dnia: 11 listopada 1956 r.

.....

1.1. PODSTAWA OPRACOWANIA

1. Wytyczne WUOZ w Olsztynie odnośnie określenia stanu zachowania i programu prac konserwatorskich pierwotnych stolarek okiennych.

1.2. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

RODZAJ : Stolarka okienna

DATOWANIE OBIEKTU: 1889 - 1899 r.

WŁAŚCICIEL: Gmina Orneta, ul. Plac Wolności 26, 11-130 Orneta

MATERIAŁ I TECHNIKA: Okna wykonane z drewna sosnowego, pierwotne stolarki ze szprosami z drewna dębowego, malowane, opatrzone okuciami metalowymi.

1.3. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA

AUTOR DOKUMENTACJI: Natalia Pawłowska, Sylwia Hliwiadczyń, Mariusz Grunwald

DATA I MIEJSCE WYKONANIA: czerwiec 2019, Morąg

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA:

1. **EGZ.:** Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, ul. Podwale 1, 11-041 Olsztyn
2. **EGZ.:** Szkoła podstawowa nr 1, ul. Zamkowa 26 w Ornecie
3. **EGZ.:** Pracownia Arther Sylwia Hliwiadczyń ul. Wenecka 1, 14-300 Morąg

1.4. ZAKRES OPRACOWANIA

Zakres opracowania dotyczy wykonania ekspertyzy konserwatorskiej stolarek okiennych na obiekcie szkoły dla chłopców w związku z planowaną wymianą okien.

Ekspertyza określa czy znajdujące się stolarki pochodzą z I fazy budowy i jaki jest ich stan zachowania. Wynikiem ekspertyzy jest określenie stolarek do zachowania oraz opisanie programu prac konserwatorskich na wytypowane obiekty.

2.0. HISTORIA OBIEKTU

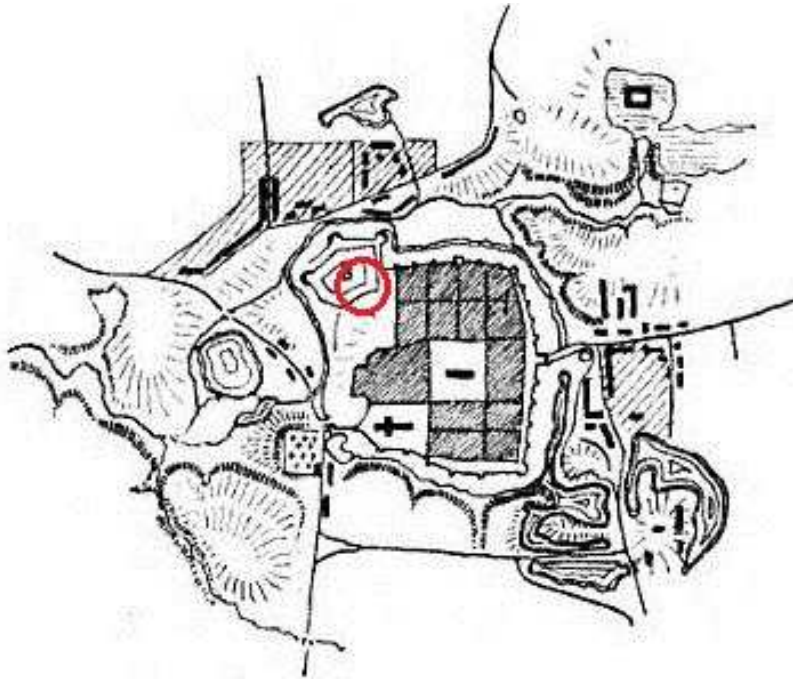
Orneta – (niem. Wormditt) niewielkie miasto położone nad rzeką Drwęcą Warmińską w zachodniej części Dominium Warmińskiego. Lokowana przez Wilhelma z Nysy ok. 1308 r. jako osada położona na pruskim pólku zwanym Wurmedyten, Wormedythin zdobytym przez krzyżaków w 1251 r. W 1313 roku wymieniona w dokumentach jako civitas jako własność biskupią, siedziba biskupiego burgrabiego i zarządcy komornictwa orneckiego. W 1343 r. wymieniony źródłowo burmistrz. Przywilej miejski odnowił w 1359 r. biskup Jan Stryprock. W latach 1340-49 Orneta była czasową siedzibą biskupów warmińskich. Obwarowano wówczas miasta i zbudowano ratusz. W 1350 rozpoczęto budowę kościoła farnego pw. Jana Chrzciciela. W 1406 r. wzmiankowany szpital Ducha św. Miasto zniszczone przez wojska polsko-litewskie podczas wojny głodowej 1414 r. W 1454 r. przyłączyło się do Związku Pruskiego, oblegane przez krzyżaków w 1459r. W 1502 roku uległo wielkiemu pożarowi, który zdziesiątkował miasto. W 1656 r. do miasta należało 250 włók roli, były tu 2 szpitale, młyn, tartak i folusz. W 1785 r. miasto posiadało 348 dymów zamieszkiwało tu ponad 2 tys mieszkańców. Pożary trawiły miasto w latach 1676, 1781, 1803, 1818, 1828 i 1838. W 1520 roku miasto uległo po 8 dniowym oblężeniu wojsk Albrechta Hohenzollerna. Okupowana przez wojska szwedzkie w 1626, zrujnowana podczas „potopu szwedzkiego” zajęta ponownie przez Szwedów w latach 1706-1709. Miasto zniszczone również przez wojska napoleońskie w kampaniach 1807 i 1812 r. W XIX wieku zabudowa opuściła średniowieczne założenie urbanistyczne.

W 1829-30 zbudowano tu kościół ewangelicki, gimnazjum (1867 r.) a w 1875 uruchomiono szpital św. Elżbiety. W końcu XIX wieku miasto uzyskało połączenia kolejowe z Królewcem, Olsztynem i Morągiem. W początkach XX wieku miasto zelektryfikowano (1901) skanalizowano i uzbrojono w wodociąg (1911). W 1915 roku częściowo zniszczona przez wojska rosyjskie. 17 Marca 1945 roku zajęta przez armię czerwoną. W 1975 roku Orneta znalazła się w obrębie wojew. Elbląskiego, od 1999 r. w wojew. warmińsko-mazurskim.

Budynek szkoły powstał poprzez połączenie w 1971 r. dwóch wolnostojących budowli: wzniesionej w 1889 r szkoły dla dziewcząt „Katholische Medchenschule oraz szkoły dla chłopców „Knabenschule” zbudowanej w 1899 r. Oba te budynki powstały z wykorzystaniem fundamentów i piwnic średniowiecznego zamku biskupów warmińskich powstałego w XIV wieku. Budowla ta usytuowana w północno -zachodniej części miasta wzmiankowa w 1338 r. zburzona została na początku XIX wieku. Jej zachowana część została wykorzystana przy budowie wspomnianej szkoły dla dziewcząt.

W 1971 r przeprowadzono generalny remont działających po II WŚ szkół polegający na ich niefortunnym połączeniu, współczesną żelbetową konstrukcją łącznika. Wówczas też dokonano remontu istniejących budynków i zmian komunikacji polegających na przekształceniu otworów

drzwi frontowych szkoły dla chłopców i przekształceniu ich w okna. Przemurowano wówczas niemal wszystkie otwory okienne tego budynku i wstawiono niższe stolarki okienne.

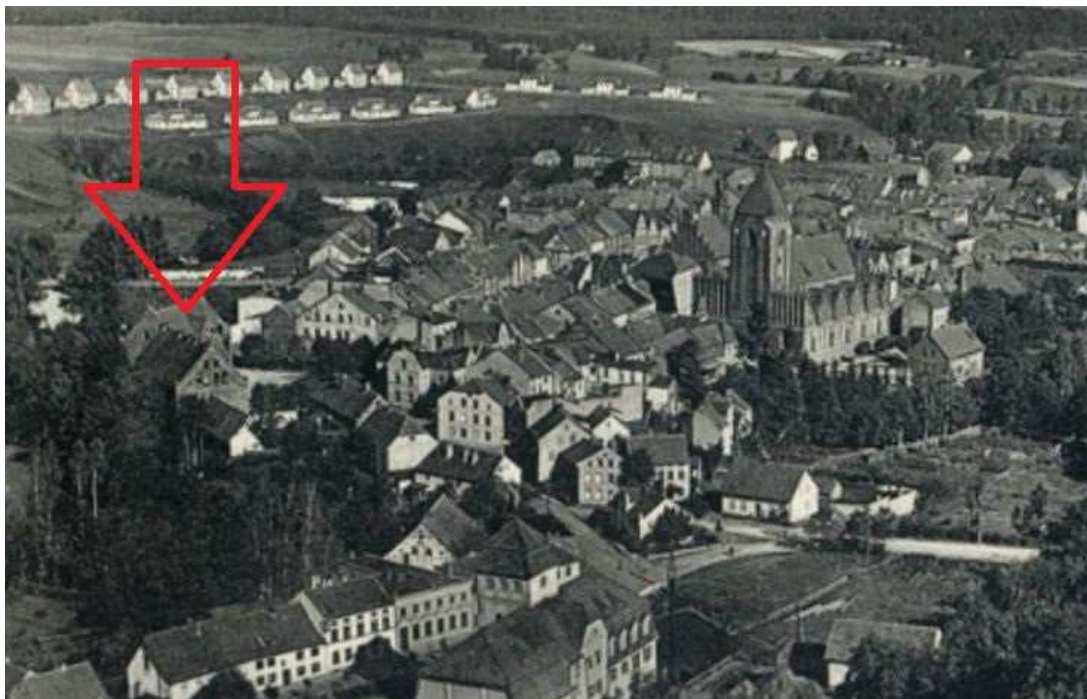

Fot. 1 Ornetá. Plan średniowiecznej Ornety. Zaznaczono część zamku biskupiego- miejsce usytuowania badanych budynków.

Fot. 2 Ornetá. Fragment planu Ornety z 1930r.. Zaznaczono usytuowanie badanych budynków.

Fot. 3 Orneto. Pocztaówka z okresu międzywojennego. Zaznaczono budynki szkół.

Fot. 5. Orneto. Fotografia z pocz. XX wieku. Szkołą dla chłopców wzniesiona w 1899 r.

Bibliografia.

Achremczyk S, *Orneto. Dzieje miasta*, Olsztyn 2006.

Bucholtz A., *Bildern aus Wormditt* 1933.

Wormditt : eine ermländische Kleinstadt in Ostpreussen / Hrsg. Paul Plieth. - Meerbusch : Paul Plieth, 1994.

3.0. OPIS FORMALNY I KLASYFIKACJA PIERWOTNYCH STOLARSTOLAREK OKIENNYCH.

ELEWACJA FRONTOWA

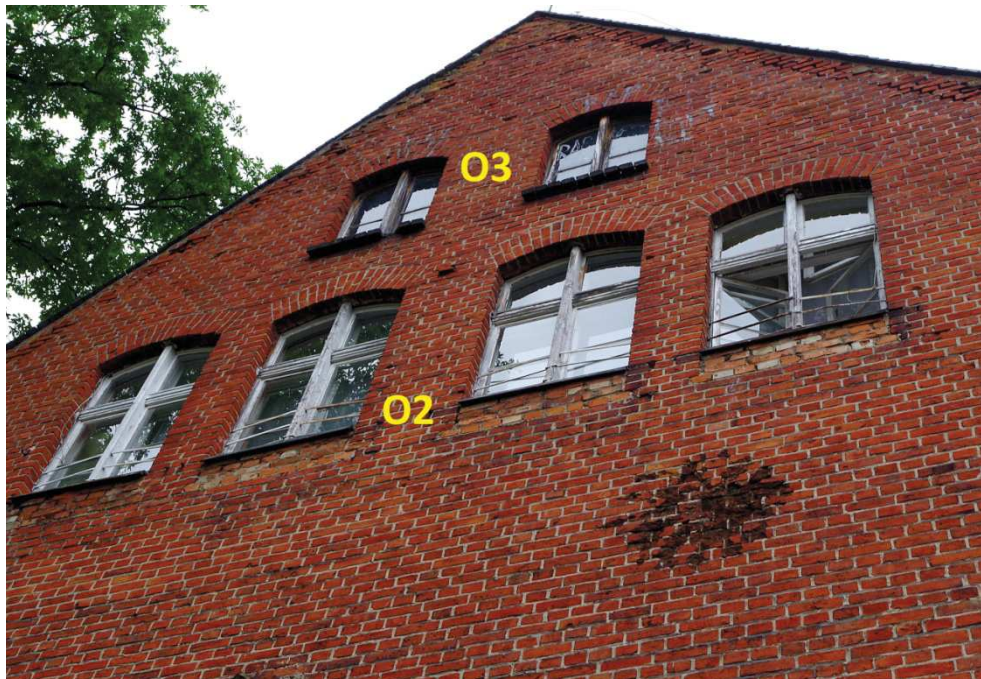
Na zdjęciu ponumerowano pierwotne stolarki okienne. Pozostałe okna są wtórne.

ELEWACJA TYLNA

W elewacji znajdują się wtórne stolarki okienne w typie O1 i O2 (strefa parteru)

ELEWACJA SZCZYTOWA - na zdjęciu widoczne wtórne stolarki w typie O2 i O3.

PIERWOTNE OKNA O1 - OPIS

TYP	LOKALIZACJA, ROZWIĄZANIE FUNKCJONALNE		
O1 35 szt.	Okna doświetlające sale lekcyjne korytarze i gabinety w elewacji frontowej i tylnej.	MATERIAŁ, TECHNIKA, KONSTRUKCJA	Okno w konstrukcji skrzynkowej, rozwierane do wewnątrz. Okno ustawione za węgarkiem, wykonane z drewna sosnowego, szpros z drewna dębowego, malowane. Składa się z 12 skrzydeł z czego skrzydła środkowe są stałe. Ramiaki mocowane na czop. łączenia wzmocnione blaszkami kątowymi. Ościeżnica mocowana na stalowe kotwy osadzone w murze.
		Założenia ogólne	Okno trójdzielne, trójpoziomowe, dziewięciokwaterowe, zwieńczone łukiem odcinkowym, dzielone w 2/3 wysokości dobijającym śłemeniem do stałego słupka. Skrzydła podślemienia horyzontalnie przecięte szprosem.
		Skrzydła nadślemienia	6 sztuk - rozwierane i dwa stałe, jednodelne, jednopoziomowe, jednokwaterowe.
		Skrzydła podślemienia	6 sztuk - rozwierane i dwa stałe, jednodelne, dwupoziomowe, dwukwaterowe.
		PARAPET, OKAPNIKI	Okapniki drewniane z wklęską, parapety wtórne z lastrico
		Okucia	Wszystkie skrzydła zawieszone są na dwóch parach zawiasów czopowych symetrycznych zakończonych ozdobnym grotem.
		System zamykania	Wszystkie skrzydła zamykane zakrętkami dźwigniowymi z gałką, przechodzącymi przez listwy przymykowe. Dodatkowo zamocowane gałki na skrzydłach.
		DEKORACJA	Główny detal stanowi wydatny stały słupek oraz profilowane śłemie, którego profil składa się z simy, uskoków, wałków oraz delikatnych podcięć. Wydatny stały słupek zdobiony wałki biegnące przez całą wysokość. Profilowane wewnętrzne krawędzie ramiaków oraz profilowany szpros.
		CECHY STYLOWE	Okno o cechach epoki historyzmu: - zwieńczenie łukiem odcinkowym, - profile śłemenia, - forma zawiasów i zakrętek dźwigniowych - profile krawędzi ramiaków i szprosów.

4.0. STAN ZACHOWANIA STOLARKI OKIENNEJ

TYP	LOKALIZACJA	
O1/1	ELEWACJA FRONTOWA, PARTER, OŚ SIÓDMA 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI/GAŁKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	-	TAK	-	-	-
PRZEPROWADZONE PRACE	Wymiana kitów, częściowa wymiana szyb, kilkukrotne przemalowanie.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, wypaczenie skrzydeł. Drewno przesuszone i lekko wypaczone, silna destrukcja okapników, problem z domykaniem skrzydeł.						
BRAKI	Brak pierwotnego parapetu.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot. 1. Okno O1/1, widok od strony wewnętrznej. Widoczne wszystkie pierwotne elementy okna i jedynie wtórny parapet.

Fot. 2. Okno O1/1, widok od strony wewnętrznej. Widoczne zakrętki dźwigniowe zamykające wszystkie skrzydła.

Fot. 3. Okno O1/1, widok od strony wewnętrznej. Widoczne ślady po taśmach, które miały uszczelnić stolarkę, oraz spękania warstwa malarskich.

TYP	LOKALIZACJA	
01/2	<p>ELEWACJA FRONTOWA, PARTER, OŚ ÓSMA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI/GAŁKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	-	TAK	-	-	-
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowania bez uprzedniego przygotowania stolarki, częściowa wymiana kitów szklarskich.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, wypaczenie skrzydeł podślemienia. Dolne ramiaki częściowo zawilgocone. Okapniki w bardzo złym stanie.						
BRAKI	Brak pierwotnego parapetu.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot. 4. Okno O1/2, widok od strony wewnętrznej. Widoczne duże ubytki warstwy malarskiej na ramiakach skrzydeł podślemienia oraz wtórny parapet.

Fot. 5. Okno O1/2, widok od strony wewnętrznej. Widoczne liczne drobne ubytki mechaniczne skrzydeł oraz spękanie warstwy malarskie.

Fot. 6. Okno O1/2, widok od strony wewnętrznej. Widoczne spękania warstw malarskich i rozległe odspojenia oraz wtórny parapet.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/3	ELEWACJA FRONTOWA, PARTER, OŚ DZIEWIĄTA 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI/GAŁKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	-	TAK	-	-	-
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowania bez uprzedniego przygotowania stolarki.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, wypaczenie skrzydeł podślemienia, co utrudnia domykanie niektórych skrzydeł. Brak kitów powoduje niszczenie szprosów w skrzydłach zewnętrznych, które nie trzymają szyb.						
BRAKI	Brak pierwotnego parapetu.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO KONSERWACJI						

Fot. 7. Okno O1/3, widok ogólny od strony wewnętrznej. Widoczne wszystkie oryginalne elementy okna oraz wtórny parapet.

Fot. 8. Okno O1/3, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie na skrzydła podślemienia, widoczne spękanie warstwy malarskiej oraz uszkodzenia listew przemykowych przy zakrętkach dźwigniowych.

Fot. 9. Okno O1/3, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje profile krawędzi ramiaków, formę zawiasów czopowych oraz uszkodzenia warstw malarskich.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/4	<p>ELEWACJA FRONTOWA, PARTER, OŚ TRZECIA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	TAK Wewnętrzne podświetlenia	TAK	TAK skrzydła wew. podświetlenia	TAK skrzydła wew. podświetlenia	TAK skrzydła wew. podświetlenia
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowania bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana skrzydeł wewnętrznych podświetlenia, wymiana szyb i kitów.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, wypaczenie skrzydeł zewnętrznych podświetlenia, co utrudnia domknięcie skrzydeł. Drobne ubytki mechaniczne, częściowy brak kitów, częściowa wymiana kitów na sylikon.						
BRAKI	Brak skrzydeł wewnętrznych podświetlenia - 3 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot. 10. Okno O1/4, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot. 11. Okno O1/4, widok od strony wewnętrznej. Widoczne zachowane pierwotne skrzydła nadświetlenia wraz z okuciami.

Fot. 12. Okno O1/4, widok od strony wewnętrznej. Widoczne wtórne skrzydła wewnętrzne podświetlenia z wtórnymi zamknięciami.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/5	<p>ELEWACJA FRONTOWA, PARTER, OŚ DRUGA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	TAK Wewnętrzne podślemienia	TAK	TAK skrzydła wew. podślemienia	TAK skrzydła wew. podślemienia	TAK skrzydła wew. podślemienia
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowania bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana skrzydeł wewnętrznych podślemienia.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, wypaczenie skrzydeł podślemienia, ubytki mechaniczne ramiaków i listew przymykowych, brak części kitów szklarskich co powoduje niszczenie szprosów i zaciekanie wody opadowej.						
BRAKI	Brak skrzydeł wewnętrznych podślemienia - 3 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot. 13. Okno O1/5, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot. 14. Okno O1/5, widok od strony wewnętrznej. Widoczna drobne ubytki mechaniczne listew i ramiaków oraz zachowane wszystkie okucia.

Fot. 15. Okno O1/5, widok od strony wewnętrznej. Widoczne wtórne skrzydła wewnętrzne podślemienia oraz wtórne zakrętki dźwigniowe. Dołek okna domykane gwoździami.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/6	<p>ELEWACJA FRONTOWA, PARTER, OŚ PIERWSZA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	TAK Wewnętrzne podświetlenia	TAK	TAK skrzydła wew. podświetlenia	TAK skrzydła wew. podświetlenia	TAK skrzydła wew. podświetlenia
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowania bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana skrzydeł wewnętrznych podświetlenia.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, zły stan okapników, ubytki warstw malarskich od strony zewnętrznej, które powodują niszczenie drewna i wypłukiwanie słojów, braki kitów szklarskich.						
BRAKI	Brak skrzydeł wewnętrznych podświetlenia - 3 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot. 16. Okno O1/6, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot. 17. Okno O1/6, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje pierwotne skrzydła nadślemienia.

Fot. 18. Okno O1/6, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje wtórne skrzydła podślemienia, które różnią się profilami od oryginału, brak w nich oryginalnych okuć.

TYP	LOKALIZACJA	
01/7	<p>ELEWACJA FRONTOWA, I PIĘTRO, OŚ TRZECIA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	podślemienia	podślemienia	TAK	Wszystkie skrzydła wew. podślemienia		
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemaalowanie okna bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana wszystkich skrzydeł podślemienia.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, destrukcja drewna okapników, miejscowy brak kitów szklarskich, wypaczenie skrzydeł nadślemienia i domknięcie ich wkrętami.						
BRAKI	Skrzydła podślemienia - 6 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot. 19. Okno 01/7, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot. 20. Okno O1/7, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje pierwotne skrzydła nadślemienia wraz z okuciami, skrzydła wypaczone domknięte na stałe wkrętami. Liczne uszkodzenia mechaniczne skrzydeł.

Fot.21. Okno O1/7, widok od strony wewnętrznej. Widoczne wtórne skrzydła podślemienia. Wymieniono je wszystkie nie odwzorowując pierwotnych profili ani okuć.

TYP	LOKALIZACJA	
01/8	<p>ELEWACJA FRONTOWA, I PIĘRO, OŚ DRUGA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	podślemienia	podślemienia	TAK	Wszystkie skrzydła wew. podślemienia		
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowanie okna bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana skrzydeł podślemienia.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich od strony zewnętrznej, destrukcja drewna okapników, miejscowy brak kitów szklarskich, destrukcja drewna ościeżnicy w dolnej partii.						
BRAKI	Skrzydła podślemienia - 6 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot.22. Okno 01/8, ogólny widok od strony wewnętrznej.

Fot.23. Okno O1/8, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje pierwotne skrzydła nadświetlenia z zachowanymi okuciami.

Fot.24. Okno O1/8, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje wtórne skrzydła podświetlenia z przełożonymi zakrętkami dźwigniowymi. Nowe skrzydła nie powtarzają profilowań oryginalnych stolarek.

TYP	LOKALIZACJA		
O1/9	ELEWACJA FRONTOWA, I PIĘRO, OŚ PIERWSZA 		

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI/GAŁKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	TAK podślemienia	TAK	-	TAK Skrzydła wew. podślemie nia	-
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowanie okna bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana skrzydeł wewnętrznych podślemienia, przełożenie zakrętek.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, destrukcja drewna okapników, miejscowy brak kitów szklarskich. Skrzydła wypaczone bez możliwości ich prawidłowego domknięcia, spękania drewna przy wkrętach.						
BRAKI	Skrzydła wewnętrzne podślemienia - 3 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot.25. Okno O1/9, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot.26. Okno O1/9, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje pierwotne skrzydła nadślemienia oraz zachowane okucia. Widoczne drobne ubytki mechaniczne i domykanie środkowego skrzydła wkrętami.

Fot.27. Okno O1/9, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje wtórne skrzydła wewnętrzne podślemienia. Mocowanie skrzydła środkowego na wkręty oraz wyłamanie i spękanie górnego ramiaka. Przełożone zakrętki dźwigniowe.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/10	<p>ELEWACJA FRONTOWA, I PIĘRO, OŚ DZIEWIĄTA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEWN.	SKRZYDŁA WEWN.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	-	TAK	-	-	-
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowanie okna bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana szklenia i kitów.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich głównie od strony zewnętrznej, destrukcja okapników w skrzydłach podślemienia. braki kitów szklarskich i destrukcja szprosów.						
BRAKI	Brak pierwotnego parapetu.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO KONSERWACJI						

Fot.28. Okno O1/10, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot.29. Okno O1/10, widok od strony wewnętrznej. Zbliżenie pokazuje zachowane pierwotne skrzydła podślemienia wraz z okuciami.

Fot.30. Okno O1/10, widok od strony zewnętrznej. Zbliżenie pokazuje profile ramiaków oraz profil listew przemykowych. Widoczne pierwotne skrzydła nadślemienia.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/11	<p>ELEWACJA FRONTOWA, I PIĘRO, OŚ ÓSMA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI/GAŁKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	TAK podślemienia	TAK	TAK Skrzydła wew. podślemienia	TAK Skrzydła wew. podślemienia	TAK Skrzydło wew. podślemienia
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowanie okna bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana skrzydeł wewnętrznych podślemienia.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich zwłaszcza od strony zewnętrznej, destrukcja drewna okapników oraz dolnych ramiaków skrzydeł zewnętrznych, miejscowy brak kitów szklarskich. Pierwotne skrzydła wypaczone.						
BRAKI	Brak skrzydeł wewnętrznych podślemienia - 3 szt, parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot.31. Okno O1/11, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot.32. Okno O1/11, widok od strony zewnętrznej. Zbliżenie pokazuje fragment pierwotnych skrzydeł nadświetlenia oraz wtórne wewnętrzne skrzydła podświetlenia. Pęknięta szyba świadczy o naprężeniach stolarki.

Fot.33. Okno O1/11, widok od strony zewnętrznej. Zbliżenie pokazuje wtórne skrzydła wewnętrzne podświetlenia wraz z wtórnymi okuciami.

TYP	LOKALIZACJA	
O1/12	<p>ELEWACJA FRONTOWA, I PIĘRO, OŚ SIÓDMA</p> 	

STAN ZACHOWANIA							
	OŚCIEŻNICA	SKRZYDŁA ZEW.	SKRZYDŁA WEW.	PARAPET	SYSTEMY ZAMYKANIA	ZAWIASY	KLAMKI
ELEMENTY PIERWOTNE	TAK	TAK	TAK	-	TAK	TAK	TAK
ELEMENTY WTÓRNE	-	-	TAK podślemienia	TAK	TAK Skrzydła podślemienia		
PRZEPROWADZONE PRACE	Kilkukrotne przemalowanie okna bez uprzedniego przygotowania stolarki, wymiana wszystkich skrzydeł podślemienia.						
ZNISZCZENIA I ICH PRZYCZYNY	Łuszczenie się warstw malarskich, destrukcja drewna okapników, brak miejscowo kitów szklarskich co powoduje zaciekanie wody opadowej do wnętrza skrzynki, wypaczenie skrzydeł nadślemienia.						
BRAKI	Brak skrzydeł podślemienia - 6 szt., parapet.						
PODSUMOWANIE	OKNO PRZEZNACZA SIĘ DO REKNSTRUKCJI NA WZÓR ORYGINAŁU.						

Fot.34. Okno O1/12, widok ogólny od strony wewnętrznej.

Fot.35. Okno O1/12, widok od strony wewnętrznej. Widoczne wtórne skrzydła podślemienia, które nie powtarzają profili skrzydeł pierwotnych oraz posiadają współczesne klamki ze znalu.

5.0. PODSUMOWANIE

Na obiekcie zachowało się 12 sztuk pierwotnych stolarek okiennych typu O1. Ich stopień zachowania oraz stan jest bardzo różny. Duża część stolarek posiada znaczą ilość wymionionych elementów metalowych oraz skrzydeł. Duża część stolarek posiada wady związane z wypaczeniem drewna, tak silnym że niemożliwe jest prawidłowe zamykanie okien. Stanowi to główną przyczynę wykluczającą stolarkę z poddania jej pracom konserwatorskim, gdyż nie ma możliwości przywrócenia funkcjonalności takich skrzydeł.

Po szczegółowej analizie i oględzinach, wytypowano do konserwacji stolarki, których stopień zachowania pierwotnej substancji zabytkowej wynosi 100%.

Głównych przyczyn zniszczeń stolarek okiennych można dopatrywać się w niewłaściwej bierzącej konserwacji. Przemaalowywanie okien bez uprzedniego przygotowania drewna powoduje spiętrzenie warstw malarskich, a co za tym idzie pogrubienie wszystkich elementów i problem z zamykaniem, kolejnym problemem jest nieuzupełnianie kitów szklarskich, co powoduje zaciekanie wody opadowej do wnętrza skrzynki oraz zawilgocenia wszystkich drewnianych elementów. Prowadzi to do destrukcji drewna oraz wypaczania się skrzydeł.

Pozostałe okna w obiekcie mają wtórny charakter zarówno w typie O1 jak i w pozostałych typach znajdujących się w elewacji szczytowej oraz w elewacji tylnej.

Główne osie budynku w parterze elewacji frontowej pierwotnie stanowiły wejście do budynku i zostały w chwili dostawienia łącznika zamienione na okna. tórne stolarki mają od strony zewnętrznej bardzo zbliżoną formę do dawnych okien. Powtarzają profil stałego słupka, ślęcia oraz podział skrzydeł podślęcia szprosem. Różnią się natomiast opracowaniem krawędzi ramiaków oraz systemem zamykania skrzydeł.

ZESTAWIENIE:

Okna pierwotne, które posiadają wymienioną część skrzydeł:

O1/4	Skrzydła wewnętrzne podślęcia - 3 szt.
O1/5	Skrzydła wewnętrzne podślęcia - 3 szt.
O1/6	Skrzydła wewnętrzne podślęcia - 3 szt.
O1/7	Skrzydła podślęcia - 6 szt.
O1/8	Skrzydła podślęcia - 6 szt.
O1/9	Skrzydła wewnętrzne podślęcia - 3 szt.
O1/11	Skrzydła wewnętrzne podślęcia - 3 szt.
O1/12	Skrzydła podślęcia - 6 szt.

Okna zachowane w 100% w złym stanie:

O1/1 (oś siódma, parter)

O1/2 (oś ósma, parter)

Do konserwacji przeznacza się 2 sztuk stolarki okiennej:

OZNACZENIE	LOKALIZACJA
O1/3	Elewacja frontowa / parter/ oś dziewiąta
O1/10	Elewacja frontowa / I piętro / oś dziewiąta

Wybrane stolarki są w dobrym stanie zachowania, posiadają sprawnie działające systemy zamykania, skrzydła nie są wypaczone i nie noszą śladów większych uszkodzeń.

ELEWACJA FRONTOWA, STOLARKI PRZEZNACZONE DO KONSERWACJI.

6.0. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE ORAZ PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

ZABYTKOWA STOLARKA:

Wytypowane stolarki okienne O1/3 i O1/10 należy poddać pracom konserwatorskim i pozostawić je in situ, bez przenoszenia. Skrzydła wraz z okuciami należy zdemontować i poddać renowacji w pracowni, natomiast ościeżnice zaleca się konserwować na miejscu by wykluczyć wszelkiego rodzaju odkształcenia ościeżnicy.

W przypadku braku niektórych okuć bądź gdy ich stan będzie zły w wytypowanych do konserwacji stolarkach, należy zdemontować oryginalne okucia ze stolarek przeznaczonych do wymiany.

Stolarki po konserwacji należy wymalować zgodnie z wcześniej przeprowadzonymi badaniami konserwatorskimi na kolor **ciemnego brązu** zbliżonego odcieniem do **NCS S 7020 - Y30R**.

Okna powinna konserwować firma, która posiada udokumentowane przynajmniej kilkuletnie doświadczenie związane z konserwacją zabytkowej stolarki okiennej i drzwiowej.

Należy zlecić nadzór z ramienia Inwestora, osobie która będzie dbała o właściwe wykonanie prac konserwatorskich i na różnych etapach prac przeprowadzi komisję.

Prace podlegają także nadzorowi konserwatorskiemu, a po ich ukończeniu należy zgłosić zakończenie prac do WUOZ Olsztyn w celu odbioru prac przez w.w. Urząd Konserwatorski.

Nie zachowały się pierwotne parapety, obecne wykonane z lastrico należy usunąć i zamontować drewniane rekonstruowane na wzór zachowanych parapetów w budynku dawnej szkoły dla dziewcząt.

STOLARKA REKONSTRUOWANA NA WZÓR ORYGINAŁU:

W przypadku wtórnych stolarek oraz braku wzoru dla pozostałych typów, należy zaprojektować okna wzorując się na wyglądzie i detalach okien pierwotnych oznaczonych jako O1. Należy skopiować formę stałego słupka przechodzącego, formę ślemienia oraz formę profili szprosów i systemy zamykania. Skrzydła podślemienia winny być dzielone poziomym szprosem wykonanym najlepiej z drewna dębowego.

Do rekonstrukcji stolarek należy zastosować materiały najwyższej jakości o odpowiednio dobranych parametrach technicznych, co zapewni dobrą współpracę poszczególnych elementów.

Wszystkie prace należy wykonać zgodnie ze sztuką budowlaną, z zachowaniem wszelkich norm i technologią odpowiadającą zabytkowemu charakterowi obiektu.

Rekonstrukcję stolarek należy zlecić osobom posiadającym wymagane kwalifikacje, wiedzę i doświadczenie.

Ze względu na historyczny charakter budynku, wymagany jest nadzór z ramienia Inwestora nad poprawnością wykonania stolarek zgodnie z projektem oraz ich wykończenie warstwą malarską zgodną z badaniami konserwatorskimi.

1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania i prowadzenie jej podczas trwania prac,
2. Demontaż skrzydeł i przetransportowanie ich do pracowni, w której panują optymalne warunki dla drewna czyli wilgotność w przedziale 55-65% oraz stała umiarkowana temperatura. Odpowiednie warunki pozwolą ograniczyć pracę drewna w trakcie trwania działań konserwatorskich,
3. Demontaż elementów metalowych, klamki, zawiasy, mechanizmy zamykające, przytrzymywacze grzebieniowe,
4. Oczyszczanie drewna metodą mechaniczną przy użyciu skalpeli i skrobaków,
5. Delikatne oczyszczenie drewna metodą chemiczną przy pomocy past zmydlających bądź metodą termiczną w taki sposób by nie uszkodzić drewna. Sposoby oczyszczania należy dobrać indywidualnie do stolarki poprzedzając je próbami.
6. Uzupełnienie niewielkich ubytków przy użyciu szpachli do drewna z dodatkiem wiórów drewnianych. Zaleca się nakładanie szpachli w dwóch warstwach przez wzgląd na widoczny skurcz tych mas szpachlowych,
7. Uszkodzone profile czy krawędzie uzupełnić masą epoksydową dwuskładnikową, która po wyschnięciu poddaje się obróbce, a w efekcie jest materiałem o małym ciężarze właściwym, twardym, o wysokiej adhezji i odpornym na uszkodzenia (Araldit HV 427),
7. W razie potrzeby wykonanie flekowania fragmentów stolarki przy pomocą wysezonowanego drewna tego samego gatunku. Zaleca się wymianę okapników, których drewno jest mocno wypłukane i wysuszone lub w dużym stopniu zawilgocone.
8. Szlifowanie powierzchni uzupełnień oraz całości stolarki,
9. Położenie warstwy preparatu grzybobójczego metodą pędzlowania np. firmy Altax, Preventol bądź równoważnej.
10. W przypadku gdy po odsłonięciu warstw malarskich pojawią się otwory świadczące o żerowaniu owadów należy położyć środek przeciwko drewnojadom przy pomocy pędzla oraz iniekcyjnie wstrzyknąć go w otwory, następnie owinąć elementy folią i pozostawić do wchłonięcia. Należy zastosować preparaty typu: Per-xil, Xirein bądź równoważne,
11. Po wchłonięciu preparatu delikatne szlifowanie powierzchni aby wygładzić całość stolarki,
12. Dwukrotne malowanie stolarki farbą alkidową półmatową firmy Tikkurila lub równoważną na kolor zgodny z wynikami badań. Po nałożeniu pierwszej warstwy farby i jej wyschnięciu, należy zmatować całość delikatnym papierem ściernym, odkurzyć i nanieść drugą warstwę malarską,
13. Montaż nowych szyb o maksymalnej grubości 4 mm,

14. Montaż uprzednio zakonserwowanych okuć,
15. Ponowne osadzenie skrzydeł, ustalenie zawiasów i zamków,
16. Sporządzenie dokumentacji powykonawczej.

ELEMENTY METALOWE:

1. Oczyszczenie z wtórnych nawarstwień malarskich mechanicznie przy pomocy skalpeli i przecinaków oraz przy pomocy metody chemicznej (pasty zmydlające),
2. Wygładzenie powierzchni przy pomocy past polerskiej oraz waty metalowej i filcowej gąbki,
3. Odtłuszczenie powierzchni acetonem.
4. Pomalowanie farbą alkidową na kolor stolarki.